

י"ד ע"י קרן תר"ג לזיכוי הרבים
לשבות נשמת הרבני הנגיד הנכבד
הרה"ח ר' אריה (לייבל)
ברה"ח ר' יונה רובין ז"ל

בסייעתא דשמיא

הזירה שבתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

פרשת בשלח - שירה גיליון ק"ו - שנה ג' | שבט תשפ"ו

פנינים מאירים
לשולחן השבת

פר"ס התורה

פשוט

כאשר רק גלגל אחד חסר

ויסר את אפון מרכבתיו (יד, כה) מפני האש נשפרו הגלגלים והמרכבות נגרות (רש"י).

מדוע נכתב 'אופן מרכבותיו' לשון יחיד, ולא 'אופני' לשון רבים?

כותב בפירוש 'הטור' על התורה, שלכל מרכבה היו שני גלגלים, אחד מכאן ואחד מכהן, ואילו היה הקב"ה מסיר את שני הגלגלים, לא היו נוהגים כל כך בכבודות, כי אז היתה המרכבה נגרות בארץ (כמו מוחלת שלג), לכן הסיר הקב"ה רק גלגל אחד והשאיר את הגלגל השני, כך היו יושבי העגלה נופלים ומתנדנדים ואבריהם מתפרקים.

רמז

המן במגילה

פי מוחה אמונה את זכר עמלק (שמות יז, יד)

ברבותינו הראשונים מצאו בפסוק זה רמזים למחית המן מזרע עמלק. בעל הטורים כתב שהתיבות 'מחה אמונה' הם בגימטריא 'זה המן'. ואילו הרוקח כותב רמז נפלא שתיבת 'אמונה' בגימטריא נ"ד, כי נ"ד פעמים מוזכר 'המן' במגילת אסתר, וגם: בעשרת בני המן יש נ"ד אותיות!

דרוש

מדוע דווקא שש מאות?

ויקח שש מאות רכב בחור (שמות יז, יז)

בווהר הק' (בשלח מז, ב) מובא, שפרעה לקח פרעה דווקא שש מאות רכב בחור כנגד מספר בני ישראל, וצריך ביאור, מה הקשר בין שש מאות רכב למספר בני ישראל?

מבאר הגה"ק רבי חיים הכהן ראפפורט זי"ע, בספרו 'מים חיים': הנה הכתוב אומר בתוכחה (דברים לב, ל) איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה, לכן סבר פרעה ששנים מאנשיו יוכלו להניס רבבה מישראל, וכיוון שמספר יוצאי מצרים היה ששים ריבוא, לכאורה היה די לפרעה רק במאה ועשרים אנשים כדי לרדוף אחריהם, שנים לכל ריבוא, ומדוע לקח פרעה שש מאות איש? אלא שכבר כתב רש"י בתחילת הפרשה (יג, יח) שרק אחד מחמשה יצאו, וארבעה חלקים מתו במכת חושך. אולם פרעה לא ידע זאת, כי הרי בהיותם באפילה לא ראו המצרים כיצד מתו בני ישראל (כמוכא ברש"י שמות י, כב), ולפי חשבונם של המצרים היה מספר בני ישראל חמשה פעמים ששים ריבוא, לכן סברו שצריך חמש פעמים מאה ועשרים, דהיינו שש מאות, כדי לרדוף אחרי ישראל. וזו כוונת הוזהר שפרעה לקח שש מאות כנגד חשבון בני ישראל!

סוד

קליפת 'זבוב' של עמלק

קָתַב זֶאת זְכָרֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאֲזִי ה'וֹשֵׁעַ פִּי מוֹחֵה אֲמֹנָה אֶת זֶכֶר עֲמֹלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם (שמות יז, יז)

בעל הטורים כתב שהתיבות ז'כרון ב'ספר ו'שנים ב'אזי, הם ראשי תיבות 'זבוב'. על פי תורת הסוד, ביאר המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרופולי זי"ע, בספרו 'זן ידן', שקליפת עמלק היתה קליפת 'זבוב', ועל ידי שעוסקים בתורה מבטלים קליפה זו, ורמז לדבר ש'זבוב' בגימטריא י"ז, וגם תורה במספר קטן בגימטריא י"ז (וגם אמרו חז"ל אין טוב אלא תורה. טוב - בגימטריא י"ז).

הוסיף על כך החיד"א זי"ע (מדבר קדמות מערכת פ) רמז בפסוק (בראשית כד, א) ו'אברהם ז'קן ב'א' ב'מים ראשי תיבות 'זבוב', שעל ידי שאברהם היה זקן ויושב בישיבה (יומא כח, ב) ביטל את קליפת זבוב.

ועוד מוסיף הגה"ק רבי יעיש קריספין זי"ע, מחכמי מרוקו, בספרו 'אורה ושמוחה' (מגילת אסתר א, ג) שגם המן האגני מזרע עמלק בא בכח קליפת זבוב, וסימן לדבר שתיבת 'אגני' בגימטריא 'זבוב'.

העושה לנו נסים:

בַּיִם-סוּף, בַּבְּאָר, בַּפֶּן וּבַמִּלְחָמָה עִמָּלֵק

נושאי הפרשה:

נתיב היציאה ממצרים • מרדף אחרי היהודים • קריעת הים וטביעת מצרים • שירת הים • מי מרה • תמרים ומעיינות • פרשת המן • מי מריבה • מלחמת עמלק

פרשת בשלח היא פרשת הנסים והישועות, בה אנו לומדים על הנס של קריעת ים סוף; והנסים באספקת מים ומזון לישראל במדבר, החל מהמים שהמתקן במרה והמן שירד משמים, ולסיום - הנסים במלחמת עמלק.

א. דרך עקומה

כשיצאו ישראל ממצרים, לא הובילה ה' בדרך הישרה והקצרה של ארץ פלישתים, מחשב שבזמן מלחמה הם ישובו במהירות למצרים, אלא לקחם בדרך העקומה והארובה במדבר. בצאתם ממצרים הצטיידו היהודים בכלי מלחמה, ומשה לקח את עצמות יוסף לקבורה בארץ ישראל. בלכתם במדבר הוליך ה' לפניו עמוד ענן ביום, ועמוד אש לאהיר בלילה.

ב. 600 רכבים

כשהגיעו לקצה המדבר, ציוה ה' שיתקרבו לכיוון מצרים ויחנו במקום הנקרא 'פי-החירות', במטרה להטעות את פרעה שיחשוב שהם טועים במדבר. היהודים ציינו ואמרו: 'אין לנו אלא דברי בן עמרם!'.

פרעה שמע מהמרגלים ששלח, שהיהודים אין מתכוונים לחזור למצרים כפי שהבטיחו, והוא יוצא למרדף עם 600 רכבים נבחרים, ועמם כל רכבי מצרים.

ג. אומנות התפילה

כשהמצרים השיגו אותם אותם חונים על שפת הים, התייראו היהודים בראותם את המלאך של מצרים נוסע אחריהם. מיד תפשו אומנות אבותם ויצעקו לה'. במקביל, גם התרעמו על משה למה הוציאם ממצרים למות במדבר. משה חיוק אותם שלא יתייראו, בקרוב יראו את ישועת ה'.

ה' אמר למשה שלא יאריך בתפילה, אלא ייסעו לתוך הים, ובזכות האבות ובזכות האמונה ייקרע הים. הם החלו לנסוע כשעמוד הענן חוצץ ביניהם ובין המצרים, ומלאך סגן החיצים שהשליכו המצרים על ישראל.

עמוד האש האיר ליהודים, ועמוד הענן החשיך למצרים.

ד. שריפת גלגלים

בליל שביעי של פסח, נטה משה ידו והים נבקע מהרור המזרחית העזה שהולך ה' על הים. היהודים עברו בתוכו כשהמים כחומה משני צדיהם. המצרים רדפו אחריהם בים, כשהקרקעית נהפכה לטיט רותח. גלגליהם נשרפו ומרכבותיהם נהרסו, ואיבריהם התפרקו. כשרצו לברוח החוצה, נטה משה שוב ידו, והמים כיסו וניערו אותם. כשראו ישראל את גופות המצרים נפלטם על שפת הים, באו לידי יראת שמים ואמונה בה', ואז עלה בלבם לומר שירה. בשירה הוכירו את הפחד שנפל על כל העמים, והניסים שנעשו בקריעת הים. גם מרים והנשים אמרו שירה בליווי תופים שהוציאו ממצרים.

סדר מאורעות ימי
נס קריעת ים סוף

ט"ו ניסן - ביום יציאת בני ישראל
ממצרים נסעו מרעמסס לסוכות

ט"ז ניסן - נסעו מסוכות לאתם

י"ז ניסן - חזרו לכיוון מצרים
וחזרו לפני פי החירות

י"ח ניסן - פרעה שומע
שהיהודים לא יחזרו ממצרימה

י"ט - כ' ניסן - פרעה וחייליו
רודפים אחריהם

כ"א ניסן ליל שביעי של פסח
נבקע הים וישראל עברו בתוכו
סמוך לבוקר כיסו המים את המצרים

כ"ד בניסן - חנו במרה

התורה וההפטר

בפרשתנו אנו לומדים את שירת הים. בהקשר לכך מפטירים את הפסרת שירת דבורה, על הניסים שנעשו במלחמת ברק בן אבינו עם יבין מלך כנען, ועל כל הניסים שנעשו להם מאז נכנסו לארץ עד מלחמה זו.

שיעור בחומש ורש"י לאחר התפילה

חיים של תורה

בתקופת מגוריו בעיה"ק צפת, היה הגה"ק רבי ישראל משקלוב זי"ע, בעמח"ס 'תקלין חדתי', אומר בכל יום לאחר התפילה שיעור בדף גמרא, וכן בפרשת השבוע חומש עם פירוש רש"י.

בטחון בישועה

יסוד עצום במידת הביטחון בה' מלמד אותנו כאן רש"י הקדוש: הנשים הצדקניות במצרים בטחו בה' באמת ובלב שלם, שבועות יושע אותם ויעשה להם נסים, עד שמכח ביטחון וודאי זה, עשו מעשה והכינו מראש את התופים בהם ישמעו קול זמר בשעת השיירה על הנס. מכאן נוכל ללמוד עד היכן מגעת מידת הביטחון, שעוד בטרם זוכה אדם לישועה, צריך הוא להיות מלא ביטחון בה' שיושיעו, בטחון מוחלט שיביאו אפילו לעשות מעשה.

ואברך אותך שה' הטוב יתן שאלתך.

אולם האשה הכאוה, לא נחה דעתה בדברים אלו, ועמדה על שלה שיש לרבי כח להבטיח ולגזור, והיא מבקשת מהרבי הבטחה. היא המשיכה להתעקש עד שהמאמצים נשאו פרי, והרבי נענה ואמר לה: אני מבטיח לך בן זכר!

מיד כשמעו האשה את הבטחת הרבי, יצאה מהחדר בשמחה רבה מאוד, ותיכף ומיד הלכה האשה לקנות בגדי תינוק ועריסת קטנה, והכינה בביתה את כל הנדרש עבור התינוק שבורא עולם בוודאי יתן לה.

לא עברה שנה, והיא אכן נפקדה בבן זכר למזל טוב. כששמע זאת הרה"ק בעל אמרי ברוך, פתח ואמר לחסידיו: אל תתמו שהיא זכתה לבן זכר בכח ההבטחה שלי, כי מה כוחי להבטיח כדבר הזה, אלא על ידי הביטחון המופלג שלה, שהלכה וקנתה מראש את כל צרכי התינוק, בביטחון זה המשיכה את הישועה!

הניגון שהולחן בכלא

מדי שנה נהג כ"ק האדמו"ר רבי אליעזר זוסיא מסקולען זי"ע, בעל 'זעם אליעזר', לערוך 'סעודת הודאה' על הצלתו מבית האסורים ברומניה אצל הקומוניסטים. במהלך הסעודה היה משורר בכל שנה ניגון שמח ועליו ביותר על הפסוק 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. באחת השנים כשסיים לשיר פנה אל המסובים וסיפר שניגון זה הוא הלחן כשישב בבית האסורים. השומעים השתוממו ותמחו: 'האומנם ניגון כה עליו ושמח, אפשר להלחין בהשראת הסבל הנורא בבית האסורים?!!' אך הרבי כאילו לא הבין לפליאתם והשיב בתמימות: הלא צריך הייתי להכין ניגון כדי להודות בו להקב"ה לאחר שאשתחרר, הלחנתי אפוא כבר בכלא את הניגון שאשורר לאחר השחרור...

לרעת חכמה ומסר להבין

פניני מסר, חכמה, וחיוזק, מתוך פסוקי הפרשה

מהם יתקן כל יום נעל אחד או בגד אחד, לא יהיה בזה כדי פרנסתם, ואם כן, מאין הם מתפרנסים? אלא בהכרח שבכל יום יורד להם מן אל תוך הכיס!

שפעת' או שפעת'...

פי' אני ה' רפאך (שמות טו, כז)

בעל הטורים שהאות פ' בתיבת רפאך, היא רפוייה (דהיינו שאין בה דגש - פ), לרמוז שרפואה בידי שמים באה בנחת ובקלות, בשונה מהפסוק (שמות כא, יט) וְרָפָא יִיפָא, שם האות פ' דגושה, כי הפסוק עוסק ברפואה בידי אדם רופאים, ורפואתם באה בקושי ובצער. מסופר על כ"ק מרן האדמו"ר בעל 'פני מנחם' מגור זי"ע, שכאשר היה מדבר אודות יהודי שנחלה ב'שפעת' היה נוהג לומר עליו שהוא חולה בשפעת עם פ"א רפוייה, לרמוז שרפואתו תהיה בידי שמים ובנקל. פעם אחת שמע שאחד מראשי צוררי היהודים ימ"ש חולה בשפעת, אמר ה'פני מנחם' לסובביו בצחות לשונו: ברוך ה', לאותו צורך יש שפעת' בפ"א דגושה...

עלה בלב

אָ יֵשִׁיר (טו, א)

עָלָה בְּלָבוֹ שִׁיטִּיר שִׁירָה (רש"י).

מה הפירוש המילים 'עלה בלב'? השירה מילאה את לבו של משה, עד שרגשות הלב עלו על גדולתה, והשירה עלתה ונשפכה החוצה מתוך לב גדוש בהודאה לה'!

(אמרי חיים)

גם היום יורד מן, היישר לכיס...

הַנִּי מַמְטִיר לָכֵן לָהֶם מִן הַשָּׁמַיִם (שמות טו, ד)

סיפר הרה"ק בעל שפע חיים מצאנז זי"ע על הגה"צ רבי ישעיה צבי העלז צוק"ל, רב העיר פראמפאל, שהכומר בעיירתו התריס פעם כנגדו ואמר: היהודים היום אינם עושים רצון ה', שהרי כשהייתם במדבר והתנהגתם כהוגן, ירד עבורכם מן מהשמים, ואילו היום אינם זוכים לכך.

ענה לו הרב בחכמה: טעות בידך, גם היום יורד מן ליהודים, אלא שבזמן שישראל היו במדבר לא היו שם גוים שיביאו לגנוב מהם את המן, לפיכך ניתן היה להוריד את המן ברחוב מחוץ לדלת. אבל תאר לעצמך, אם כאן בעיירה היה המן יורד ברחוב העיר, הרי היו הגוים באים וחוטפים הכל בלי להשאיר כלום ליהודים, לכן עושה היש"ת נס בימינו, והוא מוריד את המן היישר לתוך כיסו של כל יהודי!...

וההוכחה לכך - המשיך הרב - שהרי יש כאן בעיירה כמה סנדלרים, וכמה חייטים, ואפילו אם כל אחד

ותצאן כל הנשים אחריה בתפנים ובמחלות (שמות טו, ב) מוכטחות היו צדקניות שבדור שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים (רש"י).

תוכיח שאתה מאמין

אל מעונו של סידנא בנא סאלי, הגה"ק האדמו"ר רבי ישראל אבןחצירא זי"ע, נכנס אברך ופניו נפולות. שנים עברו מאז נישואיו וטרם זכה לשמוע קול נער בוכה. בבכי ויללה ביקש מהצדיק שיגזור וה' יקיים לפקוד אותו בדבר ישועה.

שאל אותו הבבא-סאלי: האם אתה מאמין באמונה שלימה שתזכה בישועה?

ענה האברך: אני מאמין באמונה שלימה בברכה של הצדיק, שה' יעשה את רצונו וברכתו, ובוודאי יתן לי ה' ישועה בזכותו.

אם כן - ענה לו הבבא-סאלי - כדי להוכיח ולהמחיש שאכן אתה מאמין באמת, לך כבר עכשיו ותכין את כל הנצרך לתינוק שייולד, תקנה עבורו עגלה ומיטה, בגדים ושמיכות, משחקים ומזון, הכל!

עשה האברך כן, וברוב אמונתו ובטחונו קנה מראש את כל צרכי הילד. ועוד באותה השנה פקד אותו ה' בבן זכר!

מיטה ובגדים לתינוק

בדומה לזה היה מעשה אצל הרה"ק רבי ברוך מוויז'ניצא זי"ע, בעל 'אמרי ברוך', אליו נכנסה אשה עקרה ומרת-לב, וביקשה שהרבי יבטיח לה בן זכר. הרבי שמע את דבריה ובייך מעומק הלב שה' ימלא משאלות לבה לטובה. אבל לאשה זו לא היה די בברכה בלבד, והיא חזרה שוב על בקשתה שהרבי יבטיח לה בן זכר, והודיעה שלא תעזוב את חדרו עד שייבטיח הרבי הבטחה גמורה. אולם הרה"ק רבי ברוך בענוות צדקו אמר לה: התחת אלוקים אנכי? וכי אני יכול להבטיח לך? אין כחי אלא בפה שאתפלל בעדך

לב לרעת

הכרת והבנת מושג בתורה

שבועים תמרים | ויבאו אילנה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים (שמות יב, לו)

לאחר חגייתם ב'מרה', נסעו ישראל והגיעו למקום הנקרא 'אילים', שם מצאו 12 מעיינות מים ו-70 עצי תמרים, במכילתא מובא שהם נבראו בששת ימי בראשית כנגד י"ב שבטים ושבעים זקנים. הרמב"ן מצייץ, שכל שבט חנה על יד מעיין אחד, ושבעים הזקנים חנו כל אחד בצילו של עץ תמרים אחד. באבן עזרא כתב, שהיו אלו שבעים סוגים שונים של תמרים, ועוד מביא שם, שיש אומרים שלכל שבט היו שבעים סוגי תמרים, כך שבסך הכל היו שם 840 עצי תמרים, ויש אומרים שלכל אדם מ ישראל היו 70 תמרים, כך שהיו שם 42 מיליון עצי תמרים!

עיניים לראות

הבנת מילה אחת בתורה

טביעה | ומבחר שלשיו טבעו בים סוף (שמות טו, ד)

'הילד שטבע בבריכה והיה מחוסר הכרה מספר ימים, התעורר בדרך נס וחזר לחיים בריאים'.

מקובל להשתמש במושג 'טביעה' כלפי אדם שנפל לתוך מים או כל נוזל אחר, בלי יכולת לצאת מתוך המים. אולם רש"י בפרשה על הפסוק ומבחר שלשיו טבעו בים סוף, כותב שבלשון התורה אין המילה 'טביעה' שייכת בנפילה לתוך מים, אלא בנפילה לתוך טיט, וז"ל רש"י: 'טבעו - אין טביעה אלא במקום טיט, כמו (תהלים סט, ג) טבעתי ביון מצולה, (ירמיה לח, ו) ויטבע ירמיהו בטיט, מלמד שנעשה הים טיט לגמול להם כמדתם, ששיעבדו את ישראל בחומר ובבלבנים, עכ"ל. כך גם כותב כאן הרש"י הירש: "טבע" מורה בכל מקום על שקיעת דבר בתוך חומר מוצק הסוגר עליו ומחזיק בו מכל צד, טבעתי ביון וגו', טבעו בארץ שעריה (איכה ב, ט) ועוד. ומכאן המקור למילה 'טבעת'. כך שהמצויים טבעו אפוא בקרקעית הרכה של הים.

אזניים לשמוע

כללי רש"י הק' בדרוק השון

מִרְתָּה או מִרְהָה? | ויבאו מִרְתָּה (שמות טו, כג)

'התלמידים שיצטיינו במבצע השינון בימי השובבים', יזכו לנסוע צפונה וטבריה להתפלל בקברי צדיקים' נכתב במודעה שנתלתה בפתח ההיכל.

בראות המשגיח את הבחורים שמחים לקראת הנסיעה, הוא ניצל את ההזדמנות כדי ללמד את התלמידים פרק בהבנת פרשת השבוע עם רש"י, ושאל אותם: שימו לב, במקום לכתוב לצפת ולטבריה, כתבתי צפֶּתָה וטְבֶרְיָתָה, על פי הכלל הידוע שבמקומות לכתוב ... בתחילת המילה, אפשר לכתוב את האות ה' בסוף המילה. אבל, בתלוננו בהבדל בין המילים, בעוד במילה 'צפֶּתָה' מופיעה שם העיר 'צפת' בתוספת אות ה', הרי במילה 'טְבֶרְיָתָה' נוספה כאן האות ת', שאינה חלק משם העיר. מהיכן הגיעה כאן האות ת'?

ההסבר לכך מופיע ברש"י בפרשתנו על הכתוב ויבאו מִרְתָּה, וז"ל: 'כמו למרה, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחילתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה כשהיא נדבקה לה"א, שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך הה"א של שרש לתי"ו'.

ביאור הדברים: שם המקום היה 'מרה', ובמקום לכתוב 'למרה', נכתב 'מרתה', כשהאות ה' בסופה מחליפה את האות ל' בתחילתה, אך למה לא נכתב 'מרהה'? משום שכל מילה המסתיימת באות ה', אין כותבים פעמיים אות ה' [כי קשה לבטא פעמיים אות ה' בזה אחר זה], לכן במילה כוז האות ה' האחרונה של המילה, תתחלף באות ת', כך שהאות ה' של 'מרה' תתחלף באות ת' כאילו שם המקום הוא 'מרת', ובמקום לכתוב 'למרת', נכתבה 'מרתה'.

סיים המשגיח והסביר: כך בעיר 'טבריה' המסתיימת באות ה', תתחלף האות ה' באות ת', ובמקום לכתוב 'טבריהה' נכתוב 'טבריתה'.

הפולמוס המסעיר בדברי רש"י הק' בפרשתו?

היתכן שיש טעות סופר ברש"י?

האם התחלף למדפיסים בין כ"א (כיבוד אב) ובין פ"א [פרה אדומה]?

וגם: האם רש"י התייחס בפירושו לפיוט רבי אלעזר הקליר?

כל מפרשי רש"י התחבטו קשות בדברי רש"י על הכתוב בפרשת השבוע (טו, כג-כה) וַיִּבְאוּ מִרְתָּהּ וְגו' שֶׁם שָׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט, וז"ל רש"י: 'במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין'.

תמהים המפרשים, מה המקור לדברי רש"י שבמרה הצטוו על מצות פרה אדומה, הרי במכילתא הזכירו מצות אחרות (שבת, כיבוד אב, עריות, ודיני קנסות וחבלות), ובגמרא (סנהדרין נו, ב) הזכירו שבע מצות בני נח, דינין, שבת, וכבוד אב ואם. ולא נזכר שם כלל פרה אדומה!

סברת הלב

כך גם טוען ותמה המהר"ל בגור אריה בתקיפות וחריפות: 'דבריו תמוהים, שהיה לו לפרש הכתוב כמו שפרשו חכמים, ולא לעשות פירוש מסברת הלב, שכאשר אדם יתבונן במחלוקת החכמים במכילתא, או במה שנזכר בגמרא, יש טעם נפלא ועמוק מאד למה בחרו באלו, והכל בחכמה ובהשכל, ואין להאריך במקום הזה בפירוש המכילתא, ורש"י נטה מדברי חכמים וז"ל והוסיף עליהם - וגרע הרבה'.

טעות המעתיק

תירוצים וביאורים רבים נאמרו ונכתבו ליישוב דברי רש"י. אך בעל 'תורה תמימה' מציע רעיון מבריק, וכותב: 'לדעתי נראה ברור

שטעות סופר קל נפל בדבריו, שהיה כתוב שבת ודינין וכ"א [-ראשי תיבות 'וכבוד אב'] וכמו בגמרא ומכילתא, ובטעות נשתרבה הכ' לפ', ואיזה מעתיק הוסיף טעות על טעות, ופירש מפורש הר"ת 'פרה אדומה', ולפלא הוא כי גם רמב"ן בנמוקיו כאן הביא בשם רש"י ככתוב לפנינו, עכ"ל.

גם בספרו 'מקור ברוך' (ח"ג, פרק כ"ז, כוכבים נוצצים) הוא חוזר שוב על השערה זו, וקובע בהחלטיות: 'נעלה מעל כל ספק קל, כי נשתרבה כאן טעות בדברי רש"י על פי ראשי תיבות, שהיה כתוב ופ"א, שפתורנו בראשי תיבות 'וכיבוד אב', ולאחד המעתיקים מאיזו סיבה או משאט נפש נדמה אות הכ' לאות פ', כזה: ופ"א, ודן בזה הוא, או מעתיק שאחריו כי זה ראשי תיבות 'פרה אדומה'.

ככל שהתירץ נשמע מבריק וגאוני, באו המחברים אחריו ודחו אותו בשתי ידיים. הטענה המוכחת ביותר כנגד השערה זו, כותב הגרמ"מ כשר זצ"ל בחיבורו 'תורה שלמה', שנעלם מעיני בעל 'תורה תמימה' מה שכתב בני נח. וכתב וכבוד אב ואם ופרה אדומה ודינין שניתנו להם במרה, ושם אי אפשר לומר שמדובר בטעות המעתיק,

נוסחת הראשונים

הפרכה נוספת להשערתי של בעל 'תורה תמימה', ניתן ללמוד מתוך מה שהוא עצמו הזכיר שהרמב"ן גם העתיק את דברי רש"י כמו שהם לפנינו בגירסת 'פרה אדומה', ולא עלה על דעת הרמב"ן לומר שמדובר בטעות המעתיק, ומה גם שהרמב"ן חי רק כמאה וחמישים או מאתיים שנה לאחר רש"י, וקשה לומר שכבר בימיו השתרשה טעות כפולה זו, להחליף בין כ"א לפ"א, ושוב לפתוח את ראשי התיבות בצורה לא נכונה.

כך אנו מוצאים בעוד כמה מספרי הראשונים, אשר חיו בערך כמאה וחמישים שנה לאחר רש"י, שמזכירים כולם הנוסח 'פרה אדומה', וקשה לומר שלכולם הוזמן כתב יד עם העתקה מוטעית. אדרבה, היה פשוט לראשונים אלו שזו הנוסחה הנכונה ברש"י. כך הובא באור ורוע (ח"ב, הל' ערב שבת סי' א), ובפירוש רבינו חיים פלטיאל על התורה (כאן), ובפירוש הריב"א כאן.

מדרש הנעלם

אם אכן נדחו דברי בעל 'תורה תמימה', חזרת תמימה המפרשים מהיכן המקור לדברי רש"י שבמרה הצטוו על פרה אדומה, דבר שלא נזכר במכילתא ובגמרא?

התירץ המקובל, הוא מה שכונת ה'לבוש' וז"ל: 'שוודאי מצא רש"י בזה מדרש המקובל, והוא נעלם ממנו [-מאתנו]. כך כותב ב'משכיל לדוד': 'רש"י ז"ל הוציא כאן מאיזה מדרש שנעלם ממנו'.

כך כותב גם בספר 'יוסף הלל': 'זידוע הוא שהיה לפני רש"י מדרשות שנאבדו מאתנו, וגירסאות בש"ס ומדרשות אשר אינם לפנינו'.

בפייט הקליר

הוכחה נפלאה לכך, כותב שם בספר 'יוסף הלל', מהפיוט יוצר לפרשת פרה, אשר חיברו רבי אלעזר הקליר, שבוודאי היה הרבה לפני רש"י [ונחלקו אם הוא התנא רבי אלעזר בן ער, או התנא רבי אלעזר בן רבי שמעון, או התנא רבי אלעזר בן הורקנוס או רבי אלעזר בן יעקב], ששם כבר כתוב לגבי פרה אדומה: 'חקה ממרה גזר', כך שיתכן שהמקור של רש"י הוא מפיוט של הקליר, או שמא רש"י לקח זאת מאותו מדרש שהיה לפני הקליר.

כך או כך, העובדה שכבר בפיוט הקליר נזכר שבמרה הצטוו על פרה אדומה, היא דחייה מוחצת נוספת להשערתי של התורה תמימה, שאין מדובר בסתם טעות המעתיקים, אלא זו הנוסחה האמיתית והנכונה!

עד איזו שעה ביום נקרא 'בוקר'?

וַיִּלְקֹטוּ אֹתוֹ בִּבְקָר אִישׁ כְּפִי אֶכְלוֹ וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּנָס (שמות טז, כא)

המשנה במסכת ברכות (כו, א) מביאה מחלוקת עד אימתי אפשר להתפלל שחרית, לדעת חכמים עד חצות, ולדעת רבי יהודה עד סוף השעה הרביעית.

אימתי הוא בוקר?

בהמשך הסוגיא (כו, א) מבואר בגמרא, שמחלוקת זו תלויה בשאלה עד אימתי נקרא 'בוקר', שהרי בקרבן תמיד של שחר כתוב (שמות כט, לט) אֶת הַכֶּבֶד הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר, לדעת חכמים בוקר הוא עד חצות, ולדעת רבי יהודה בוקר הוא עד סוף שעה רביעית.

שמש חם וצל צונן

הגמרא מביאה את הפסוק בפרשתנו וַיִּלְקֹטוּ אֹתוֹ בִּבְקָר בִּבְקָר אִישׁ כְּפִי אֶכְלוֹ וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וַיָּנָס, ודרשו בברייתא, שהאמור 'וחם השמש ונמס' היינו בתחילת השעה הרביעית, ולא בתחילת השעה השישית, כי אם היה זה בשעה השישית היה כתוב 'כחום היום', כמו שכתוב בפרשת וירא (א, יא) וְהָיָה יֶשֶׁב פֶּתַח הָאֵהָל כָּחֹם הַיּוֹם, ושם הכוונה לשעה שישיית שכל המקומות חמים, בין במקום חמה ובין במקום צל, וכיון שכאן לא נאמר 'כחום היום' אלא 'וחם השמש', הכוונה לשעה רביעית, שעה

בדרך כלל אין דרכו של רש"י בפירושו 'לדרוש סמוכים', כלומר שרש"י אינו דורש מדוע נסמך פסוק אחד אל הפסוק הסמוך, רק לעתים נדירות כאשר יש לכך הכרח והוכחה.

כך כותב במשכיל לדוד (דברים יד, כב): 'דאין דרכו של רבינו למדרש סמוכין אלא היכא דמוכח' (ועיין עוד במשכיל לדוד שמות יז, ח; במדבר יג, ב). גם ב'משמרת הקדש' על רש"י כותב (דברים שם): 'שרש"י ז"ל לא דריש סמוכים אלא אם כן יש קושיא למה נסמכו'. אחת הדוגמאות לכך הוא בפירוש רש"י

תולדות רש"י הק'

פרק ח' - שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה

סיפורי הגלות

בפרק הקודם הבאנו את המסופר שרש"י ערך גלות שבע שנים. משך הדורות, נטפלו והודבקו סיפורים שונים אודות גלות זו, אך לחלק מהסיפורים אין כל מקור קדום ומוסמך.

חשד הגניבה

אחד הסיפורים שנדפס בכמה ספרים בדורות האחרונים, מספר שכאשר הגיע רש"י לעיר טולידו בספרד, הוא רצה לפגוש את המשורר האלוקי רבי יהודה הלוי ז"ע, וכאשר הגיע לביתו לא שהה הרב בביתו, ורש"י עזב את הבית. לאחר צאתו הבחינו המשרתים כי שולמה יקרה נעלמה מהבית, ותיכף חשדו ברש"י, שהיה נראה כעני נודד. דרפו אפוא אחריו והשיגוהו, והכריחוהו לשלם את מחיר השמלה במלואה.

בבוא רבי יהודה הלוי אל ביתו, הבחין שעל פתח הבית כתובות חמש מילים: 'שלמה שלמה שלמה שלמה שלמה', היה זה כתב ידו של רש"י, כחידה בלתי מובנת. סיפרו לו משרתיו את אשר ארע עם העני נודד, הוא הורה לחפש אחריו ולקרוא לו לביתו. כשהגיע אל הבית, ביקש

שרק השמש חם והצל צונן.

אלא שהגמרא שואלת, שלכאורה דברים אלו אינם עולים יפה לא לדעת רבי יהודה ולא לדעת חכמים, שהרי לרבי יהודה נקרא בוקר עד 'סוף' שעה רביעית, וכאן במן כבר נמס המן 'בתחילת' שעה רביעית, ובוודאי לחכמים קשה יותר, שהרי לדעתם עד סוף שעה שישיית עדיין נקרא בוקר.

לחלק או להקדים

מתרצת הגמרא לדעת חכמים, כי באמת עד סוף שעה שישיית נקרא בוקר, אבל כאן במן נאמר בכפל לשון 'בבקר בבקר', ללמד שיש לחלק את הבוקר לשני בקרים, בוקר אחד נמשך במשך שלש שעות, ואז אכלו את המן, ובסיום שלש השעות, דהיינו בתחילת שעה רביעית, החל הבוקר השני, ואז נמס המן. וכן יש לתרץ לדעת רבי יהודה, שכפל הלשון 'בבקר בבקר', בא ללמד שכאן יש להקדים שעה אחת, מסוף השעה הרביעית לתחילתה.

כללי ודרכי רש"י הק'

כללי רש"י

דרישת 'סמוכים'

בפרשת השבוע (יז, ח) שרש"י כותב: 'ויבא עמלק וגו' - סמך פרשה זו למקרא זה וכו'. ותמה עליו הרא"ם: 'התימה מרש"י ז"ל, שהניח כל מה שדרשו בסמיכות כל התורה כולה, ולא הביא בפירושו רק הסמיכות שאין שם מקומו בלבד, שהוא קרוב לפשוטו של מקרא, ופה הביא המדרש של זה הסמיכות, עכ"ל (וראה עוד בדברי הרא"ם במדבר ה, יב; ו, ב; יג, ב).

אכן המפרשים כבר כתבו כמה מהלכים לבאר מדוע כאן היה לרש"י הכרח לדרוש סמוכים (ראה ברטנאורא; משכיל לדוד; נחלת יעקב; דברי דוד; שפתי חכמים).

קורות חייו • רבותיו
תלמידיו • חיבוריו

תולדות רש"י הק'

פרק ח' - שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה

ממנו רבי יהודה שיבאר את החידה המסתורית. רש"י הוציא את קולמוסו והוסיף ניקוד למילים: שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה. כעת היה הכל מובן: שְׁלֹמֶה - מפני מה, שְׁלֹמֶה שְׁלֹמֶה - בגד שלם, שְׁלֹמֶה - שילם אותה, שְׁלֹמֶה. כעת נודע להם שרש"י אינו איש פשוט וכי חשדו בו לשוא, והשיבו לו את כספו.

מבחן המציאות

גם סיפור זה אינו עולה יפה עם מבחן המציאות, שכן על פי המסופר בספר 'שלשלת הקבלה' רש"י יצא לגלות בהיותו בן 33 שנה, והנה רש"י נולד בשנת ד' אלפים ת"ת, זאת אומרת שיצא לגלות בשנת ד' אלפים תתל"א, ואילו רבי יהודה הלוי נולד שנתיים לאחר מכן, בשנת ד' אלפים תתל"ה...

רבי שלמה קלוגר...

אם כן, מהו מקורו של סיפור זה? ובכן אנו מגלים בספר 'דעת זקנים - שיחת חולין של תלמידי חכמים' (דף ה), שם כותב המחבר, שסיפור זה אירע אצל הגה"ק רבי שלמה קלוגר ז"ע, רבה של ברוד... ומתברר שהחליף מי שהחליף בין רבי שלמה קלוגר ובין רבי שלמה יצחקי...

לך ענו נשירה בכוונה רבה

"כל אדם שאומר שירה זו בכל יום
ומכוון בה, זוכה לאומרו לעתיד לבוא"
(זוהר הקדוש ח"ב נד ע"ב)

"צריך לומר שירת הים בכוונה גדולה
ומעומד, והם שלימות הנפש מאד, ומכפרת
על עוונות, וזוכה לאומרה לעתיד"
(סידור האריז"ל)

"על ידי אמירת שירת הים
בכוונה גדולה נעשה בשמים
ממעל בחינת קריעת ים סוף"
(מאור עיניים, בשלח)

המבצע המיוחד 'שירה שבכתב' בעיצומו

רבבות אלפי ישראל מקבלים על
עצמם לומר מדי יום ביומו את

שירת הים בכונה, בהבנה ובשמחה!

אשר נודעת מעלתה וסגולותיה
לישועות ברוחניות ובגשמיות

עצוד
וחשוב:
אתה
באמת
מבין כל
מילה?

תודישמו
ידי...
תמלאמו
נפשי...
נמגו
כל ישרי כנען...

אילי מואב יאחזמו רעד
למה רעדו גיבורי מואב
בקריעת ים סוף?

תרעץ אויב
מה הפידוש 'תרעץ'?
והאם דווקא
'ימינך'?

תבלעמו ארץ
עבור מה זכו
המצרים לשכר זה?

קפאו
מי הים קפאו?
ומה עשו למצרים
המים שאינם
תהומות?

תפל עליהם
אימתי
על מי?
ופחד
על מי?

מדוע מוסיפים
לאחר השירה
בכל יום
פסוקים אלו
שאינם
משירת הים?

כי לה'
המלוכה...
ועלו
מושעים...
והיה ה'
למלך...

ומתן שכרה בצדה
הגרלות ענק למצטרפים
למבצע הגדול
הפרטים המלאים בנדדים+
או ב'קול התורה'

שירה חדשה
ההזדמנות שלך להתחיל
לחיות את 'שירת הים'
בכונה, בהבנה
ובשמחה!